

KARTA EWIDENCYJNA ZABYTKU NIERUCHOMEGO NIEWPISANEGO DO REJESTRU ZABYTEKÓW

1. Nazwa

HISTORYCZNY ZESPÓŁ BUDOWLANY ZDROJU WRAZ Z
PARKIEM I ALEJĄ CHOPINA

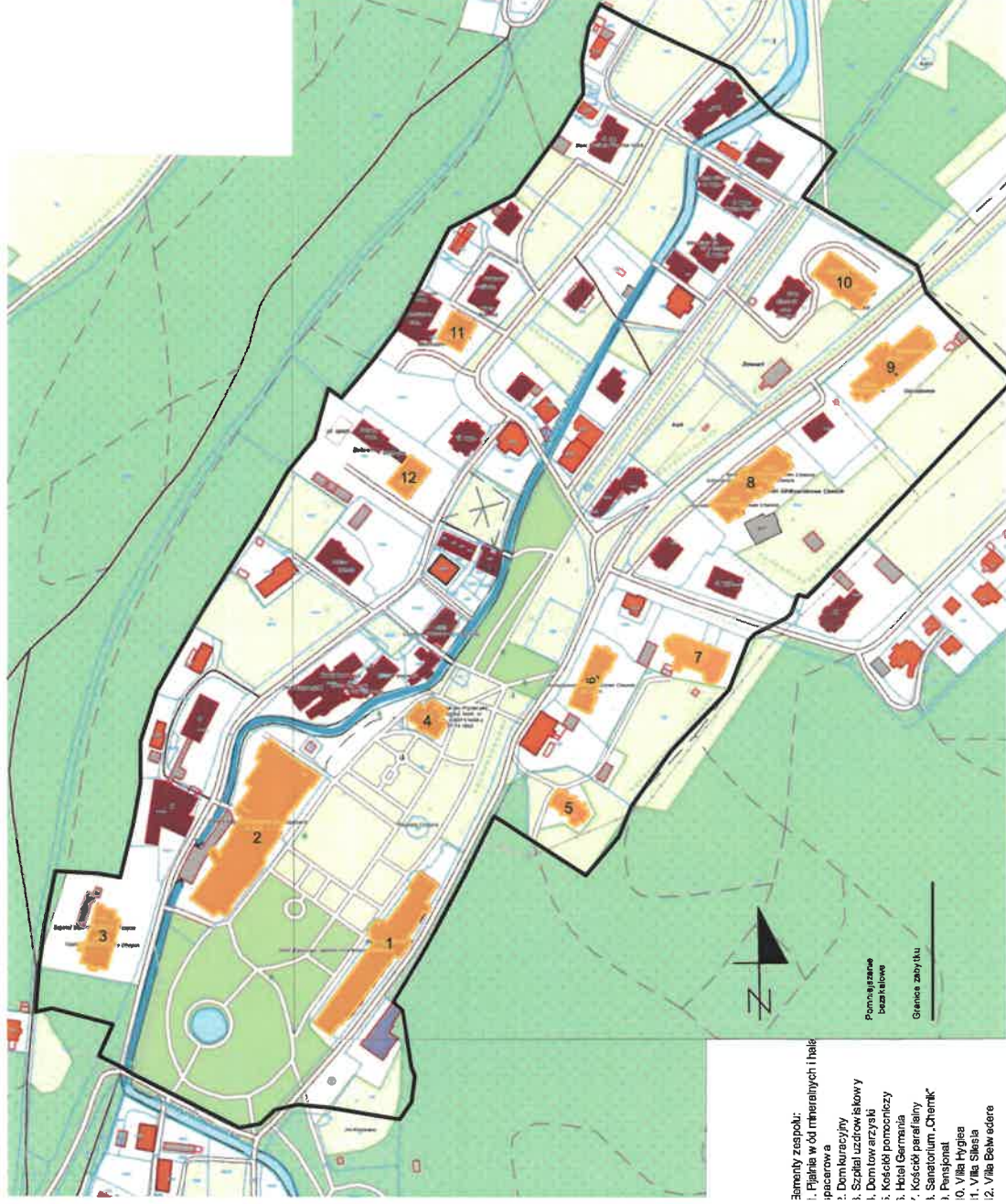
2. Czas powstania

k. XVIII w. - XIX w. - pocz. XX w.

3. Miejscowość

DUSZNIKI-ZDRÓJ

9. Materiały graficzne

4. Adres (ulica, nr posesji)

HISTORYCZNY ZESPÓŁ
BUDOWLANY (W POŁUDNIOWEJ
CZĘŚCI MIASTA)

5. Przynależność administracyjna

województwo: **DOLNOŚLĄSKIE**

powiat: **KŁODZKI**

gmina: **DUSZNIKI-ZDRÓJ**

6. Współrzędne geograficzne

50° 23' 35.837" N 16° 23' 1.351" E

7. Użytkowanie obecne

**UZDROWISKOWE
TURYSTYCZNE**

8. Stan zachowania

5

10. Istniejące zagrożenia, najpilniejsze postulaty konserwatorskie

NAZWY: Bad Reinerz

HISTORIA: Jako początki funkcjonowania źródła można uznać rok 1748, kiedy to przeprowadzono pierwsze badania źródeł mineralnych, choć były one znane i użytkowane przez miejscową ludność już wcześniej (pierwsza wzmianka o źródle mineralnym pochodzi z 1605 r.). Pod koniec XVIII w. wzniesiono pierwsze, choć prowizoryczne, urządzenia kąpielowe. Niedługo później, zespół pierwszych budowli zdrojowych połączono z miastem aleją. W 1822 r. źródło stało się własnością Dusznik. Działania lecznicze wód szybko zostały docenione, co przelożyło się na dynamiczny rozwój źródła w XIX w., a Duszniki stały się popularnym uzdrowskiem. W tym okresie powstało wiele budynków pełniące funkcje uzdrowskowe – m.in. dom zdrojowy oraz liczne hotele i pensjonaty. Z uwagi na duże zainteresowanie, większość obiektów była sukcesywnie rozbudowywana i przebudowywana – istniejące budynki pochodzą przede wszystkim z 2 poł. XIX w. (nierazko przebudowywane w okresie powojennym). W 1875 r. wzniesiono palmiarnię (ob. po przebudowie i rozbudowie jest to budynek Zakładu Przyrodoleczniczego). W 1911 r. wzniesiono nowy dom zdrojowy. W 1913 r. znajdowało się tu 19 hoteli, duża biblioteka, teatr i orkiestra. Po 1945 r. źródło cieszył się niestabnym zainteresowaniem wśród turystów i pensjonariuszy stając się jednym z najpopularniejszych uzdrowsk w Polsce. Zachowany do dziś historyczny zespół budowlany Źródła koresponduje z układem widocznym na XIX-wiecznej kartografii. Historyczna zabudowa uzdrowskowa, powstająca w zgodzie z duchem estetyki końca XIX w., skupiona jest wokół Parku Źdrojowego oraz wzdłuż alei prowadzącej w stronę miasta.

Kontynuacja p. 10 oraz istniejące zagrożenia, postulaty konserwatorskie, źródła i literatura – załącznik do karty ewidencyjnej nr 1.

11. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

12. Opracowanie karty ewidencyjnej (autor, data i podpis)

20 lipca 2024 r.

Adamina Modrzejewska

1. Miejscowość	DUSZNIKI-ZDRÓJ	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres	6. Zawartość załącznika
2. Gmina	DUSZNIKI-ZDRÓJ	HISTORYCZNY ZESPÓŁ BUDOWLANY ZDROJU WRAZ Z PARKIEM I ALEJĄ CHOPINA	ISTNIEJĄCE ZAGROŻENIA POSTULATY KONSERWATORSKIE ŹRÓDŁA I LITERATURA
3. Powiat	KŁODZKI		
4. Województwo	DOLNOŚLĄSKIE		

Najważniejsze obiekty wchodzące w skład historycznego zespołu budowlanego:

- Pijalnia wód mineralnych i hala spacerowa (ul. Wojska Polskiego 6-6a)** – pierwotnie budynek powstał w 1817 r., rozbudowywany w 1931 r., 1849 r., 1885 r.; neoklasycystyczny budynek murowany tynkowany wznoszący na planie wydłużonego ciągu połączonych prostokątów, jednokondygnacyjny, nakryty niskim dachem dwuspadowym. Elewacja frontowa bardzo długa, dzielona rytmicznie kolumnadą, po lewej stronie obiekt zamyka część nakryta dachem płaskim i portykiem kolumnowym i wejściem po kamiennych schodach.
- Dom kuracyjny, ob. Zakład Przyrodolecznicy (ul. Zielona 23)** – pierw. Stary Dom Zdrojowy, pierwotnie powstał ok. 1802-5 r., przebudowywany i rozbudowywany w 1981 r., 1839-40, 1859 r., 1872-77 r. Budynek o dość skomplikowanym planie, na kanwie dwóch prostokątów z łącznikiem, część północna rozbudowana, z prostokątnym dziedzińcem wewnątrz; całość dłuższym bokiem wzdłuż ulicy, z dużą ilością ryzalitów i przybudówek. Obiekt dwukondygnacyjny, murowany, tynkowany, kryty dachem mansardowym. Elewacja frontowa bardzo długa o regularnych podziałach na osie, lecz o zróżnicowaniu pod względem podziałów i dekoracji: z szeregiem ryzalitów, wieża zegarową, wybudówkami werandowymi, z lukarnami w połaciach dachu i pierwotnie drewnianymi loggiami.
- Szpital uzdrowiskowy „Chopin” (ul. Zielona 14)** – budynek powstał w latach 1912-13. Obiekt na planie prostokąta nakryty dachem mansardowym, murowany i tynkowany. Na elewacji frontowej na środku partia z podcieniem o półokrągłych arkadach, boczne partie z czterema okienkami. Środkowa część elewacji w drugiej i trzeciej kondygnacji w formie loggi. Szczyt elewacji po obu stronach dekorowany przy podstawie głowami jeleni.
- Dom towarzyski, ob. Teatr im. Chopina (Dworek Chopina) w Parku Zdrojowym** – wybudowany w latach 1802-1805 jako dom towarzyski. Neoklasycystyczny budynek na planie prostokąta kryty dachem czterospadowym. Murowany, tynkowany. Elewacja frontowa symetryczna, 5-osiowa z ryzalitem w centralnej części, na osi wejście. Ryzalit zwieńczony trójkątnym frontonem ujętym w profilowany gzyms, pośrodku tympanonu owalny otwór świetlny. Budynek wpisany do rejestru zabytków decyzją z dnia 27.11.1965 r. pod numerem A/4071/1458.
- Kościół pomocniczy pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa (ul. Wojska Polskiego)** – obiekt powstał w latach 1899-1902. Kościół z cechami neogotyku, orientowany, z wieżą zachodnią i prezbiterium. Murowany z cegły z licznymi elementami architektonicznymi i ozdobami z glazurowanej cegły kształtówki. Fasada kościoła z wydzielonym uskokiem muru przedsonkiem zamkniętym od góry trójkątnym naczółkiem, z gzymsem arkadowym w zwieńczeniu; ostrołuczne wejście w uskokowych węgarach, ostrołuczne i okragłe otwory okienne umieszczone symetrycznie w górnej części przedsonka; neogotyck.
- Hotel „Germania”, ob. sanatorium „Wieniawski” (ul. Wojska Polskiego 23)** – budynek powstał po 1870 r., następnie rozbudowywany. Murowany, tynkowany, na planie prostokąta, kryty dachem płaskim. Długa elewacja frontowa o dość skromnym detalu w postaci profilowanych obramień okiennych z naczółkiem w formie odcinka profilowanego gzymsu na dwóch wolutowych konsolach; neorenesans.
- Kościół parafialny pw. św. Franciszka i Leonarda wraz z klasztorem Franciszkanów z kaplicą, ob. częściowo budynek mieszkalny (ul. Podgórska 6-8)** – zespół powstał w latach 1925- i składa się z założonego na planie prostokąta klasztoru, kościoła-kaplicy i budynku gospodarczego. Budynki murowane z cegły, tynkowane, z elementami kamiennymi (portale, cokół) kryte dachem wielospadowym, drewniana sygnaturka na kaplicy z hełmem kryty blachą. Elewacja frontowa klasztoru z rustykowaną okładziną kamienną w cokole, okna prostokątna w drugiej kondygnacji z trójkątnymi naczółkami, w trzeciej rozdzielone tablatrami.
- Sanatorium uzdrowiskowe „Chemik”, d. willa Kaiserhof i willa Hohenzollern (ul. Wojska Polskiego 15-17)** – obiekt powstał w wyniku połączenia dwóch willi "Kaiserhof z 1876 r. i Hohenzollern z 1900 r. Budynek na planie wydłużonego prostokąta, z licznymi ryzalitowaniami; murowany z cegły tynkowany (częściowo z muru pruskiego, werandy drewniane), nakryty systemem dachów dwuspadowych. Wielodzielna elewacja frontowa o zróżnicowanym detalu co wynika z połączenia dwóch odrębnych budynków – część ściany o drewnianej konstrukcji w górnych kondygnacjach; detal w postaci boniowania, gzymsów, profilowanych obramień okiennych z naczółkami, w centralnej części tympanon wypełniony dekoracją stiukową z okulusem

z motywem groteski po obu stronach.

9. **Pensjonat, ob. Sanatorium Uzdrowskowie (ul. Wojska Polskiego 9-11)** - obiekt powstały z połączenia dwóch pensjonatów (willa Aust powstała w 1888 r. i pensjonat Eldorado powstały w 1883 r.). Budynek na planie prostokąta o zróżnicowanym detalu architektonicznym pozwalającym odróżnić dwa elementy składowe obecnego sanatorium. Willa Aust na planie prostokąta z ryzalitem, murywany tynkowany z dachem dwuspadowym nad częścią środkową i dwoma poprzecznymi dwuspadowymi nad bocznymi. Pensjonat Eldorado na planie kwadratu z ryzalitem, nakryty dachem mansardowym. 10. **Villa Hygiea, ob. Sanatorium Uzdrowskowie Zimowit (ul. Chopina 3)** - budynek powstał w 1874 r. (po 1914 r. stanowił jeden kompleks razem z wybudowanym nieopodal budynkiem „Parkhotel”). Budynek na planie prostokąta, kryty dachem mansardowym. Budynek murywany tynkowany, cokół licowany kamieniem. Bogaty detale w postaci boniowania oraz gzymsów, neobarokowy.
11. **Villa Silesia, ob. Sanatorium Uzdrowskowie Moniuszko (ul. Zdrojowa 40)** - budynek powstał na pocz. XX w. przebudowany w latach powojennych. Budynek na planie prostokąta, nakryty dachem łamanym. Całość dzielona loggiami na czworobocznych filarach, detale skromny (m. in. kamienny cokół, nadwieszony odeskowany szczyt na elewacji północnej). Typowe budownictwo dla regionalnej architektury uzdrowskiej.
12. **Villa Belvedere, ob. Ośrodek rehabilitacyjno-wypoczynkowy Belweder (ul. Zielona 4)** - budynek powstał w latach 70. XIX w., mocno przebudowany w latach powojennych. Budynek na planie prostokąta, trzykondygnacyjny, nakryty dachem dwuspadowym. Murywany z cegły, tynkowany, na elewacjach dość skromny detal w postaci boniowania i gzymsów.

ISTNIEJĄCE ZAGROŻENIA:

- a) zatracenie historycznie ukształtowanego zespołu budowlanego wynikające z intensywnego rozwoju zabudowy usługowej, mieszkaniowej i turystycznej
- b) przebudowa i niezgodne z doktryną konserwatorską prace remontowe historycznej zabudowy
- c) utrata historycznie ukształtowanego krajobrazu kulturowego spowodowane ahistoryczną i niekontrolowaną budową nowych obiektów mieszkalnych i usługowych i turystycznych
- d) zanikanie oryginalnych traktów komunikacyjnych oraz niszczenie zieleni uzdrowskiej

POSTULATY KONSERWATORSKIE:

- a) zachowanie charakterystycznych cech historycznego zespołu budowlanego objętego ochroną konserwatorską, zwłaszcza zachowanie zabudowy historycznej i historycznych ciągów komunikacyjnych
- b) budowa nowych obiektów z zachowaniem cech charakterystycznych dla budownictwa uzdrowskiego
- c) ograniczenie nowych inwestycji budowlanych, niewpisujących się w historyczny krajobraz architektoniczny
- d) prace remontowe i modernizacyjne przy historycznej zabudowie należy prowadzić z zachowaniem i poszanowaniem oryginalnej substancji zabudkowej
- e) zachowanie i uzupełnienie historycznie ukształtowanych założeń zdrojowej
- f) kształtowanie elementów małej architektury w duchu architektury uzdrowskiej ziemi kłodzkiej
- g) prace przy obiektach zabudkowych należy prowadzić w uzgodnieniu ze służbami konserwatorskimi
- h) prace ziemne w obrębie stanowisk archeologicznych wymagają prowadzenia badań archeologicznych

ŹRÓDŁA I LITERATURA

Archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Wałbrzychu

Eysymont D., Eysymont R., *Duszniki – miasto i źródła. Studium Urbanistyczne T. 1*, Wrocław 1992.

Eysymont D., Eysymont R., *Duszniki – miasto i źródła. Studium Urbanistyczne T. II Katalog zabytków*, Wrocław 1992.

Bibliografia:

Dehio-Handbuch der Kunstdenkmäler in Polen Schlesien, Berlin 2005.

Knie J., *Alphabetisch-statistisch-topographische Uebersicht der Dörfer, Flecken, Städte und andern Orte der Königl. Preuß. Provinz Schlesien*, 1845.

Słownik geografii turystycznej Sudetów, T. 13: Góry Stołowe, Wrocław 1994.

Słownik geografii turystycznej Sudetów, T. 14: Góry Stołowe, Wrocław 1994.

Kartografia

Messtischblatt Bad Reinerz 5564, ok. 1940 r.

Opracowanie załącznika:
(data i podpis)

20 lipca 2024 r.
Adamina
Modrzejewska

A. Adamina
A. Modrzejewska

